

ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΚΡΑΤΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΒΡΑΧΕΙΩΝ ΛΙΣΤΩΝ

Η επιτροπή, αφού αποτίμησε τη στάθμη των μεταφρασμένων έργων στην υπό κρίση περίοδο (2017), υποβάλλει την αιτιολογημένη απόφασή της:

Α) Η παραγωγή μεταφράσεων έργων ξένης λογοτεχνίας στην ελληνική γλώσσα ήταν περιορισμένη σε σχέση με το έτος 2016, αν και τα έργα που επελέγησαν από τους εκδοτικούς οίκους παρουσιάζουν προσεγμένες εκδόσεις, μεγάλη ποικιλία, γεωγραφική διασπορά και ποιότητα, και, συνεπώς, αναμένεται ότι θα συμβάλλουν ώστε το ελληνικό κοινό να προσεγγίσει κάπως καλύτερα τις σύγχρονες, αλλά και τις παλαιότερες λογοτεχνικές τάσεις και ρεύματα. Άξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι μαζί με την αναμενόμενη παρουσία γνωστών μεγάλων εκδοτικών οίκων, είχαμε και τη συμβολή μικρότερων οίκων, που παρουσίασαν αξιόλογη παραγωγή. Κοινό χαρακτηριστικό είναι ότι, σε γενικές γραμμές, δόθηκε και πάλι έμφαση σε αριστουργήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, δίχως όμως να λείπουν έργα νέων συγγραφέων που προέρχονται από χώρες όπου ομιλούνται οι λεγόμενες «μικρές γλώσσες», καθιστώντας έτσι δυνατή τη γνωριμία των λογοτεχνικών επιτευγμάτων και τον πολιτισμό των χωρών αυτών.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η ποιότητα των μεταφράσεων κινήθηκε σε αρκετά υψηλά επίπεδα δίνοντας μια γενική εικόνα αρκετά ικανοποιητική.

Λαμβάνοντας υπόψη τη σχετική μείωση της μεταφραστικής παραγωγής, ορισμένα μέλη της Επιτροπής αναφέρθηκαν στην ανάγκη ύπαρξης ενός φορέα που θα συμβάλλει στη δημιουργία μιας νέας γενιάς ικανών μεταφραστών που να μπορούν να παρακολουθούν την πορεία της παγκόσμιας λογοτεχνικής παραγωγής και να δίνουν στο φως έγκυρες μεταφράσεις που να συμβάλλουν πραγματικά στην ενημέρωση του ελληνικού αναγνωστικού κοινού.

Β) Επισημάνθηκε επίσης ότι:

α) οι μεταφράσεις ελληνικών έργων σε ξένες γλώσσες σημείωσαν μια καθοδική πορεία που οφείλεται στους εξής λόγους;

β) Πρόκειται για έργα παλαιότερων και γνωστών συγγραφέων (π.χ. Σεφέρης, Ρίτσος, Καβάφης), που έχουν μεταφραστεί και μεταφράζονται συνεχώς εδώ και δεκαετίες.

γ) Πολλά από τα νεότερα είναι έργα ήσσονος λογοτεχνικής αξίας και μη αντιπροσωπευτικά της σύγχρονης ελληνικής παραγωγής.

δ) Για την επιτυχή αντιμετώπιση της συγκεκριμένης κατάστασης, διάφορα μέλη της επιτροπής πρότειναν την εφαρμογή μιας αποτελεσματικής πολιτικής για την ενίσχυση των μεταφραστικών και εκδοτικών εγχειρημάτων αξιόλογων τίτλων της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας, καθώς και την συστηματική προώθησή τους σε διεθνείς εκθέσεις βιβλίου και στις βιβλιαγορές του εξωτερικού. Για τον λόγο αυτό, επισημάνθηκε η αναγκαιότητα μιας συντονισμένης υποστήριξης εκδοτικών, ακαδημαϊκών και πολιτιστικών φορέων, που έχουν τη δυνατότητα να εντοπίσουν, να καθοδηγήσουν και να ενισχύσουν οικονομικά τους ανθρώπους που θα μπορούσαν να αναλάβουν το σημαντικότερο έργο της προώθησης και προβολής της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό.

Γ) Όσον αφορά την κατηγορία απόδοσης έργου της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στα Νέα Ελληνικά, η παραγωγή ήταν επίσης περιορισμένη και χωρίς ιδιαίτερες αξιώσεις. Υποβλήθηκαν κυρίως μεταφράσεις έργων αρχαίου δράματος με εμφανή επιδίωξη την ενδεχόμενη χρήση τους σε αντίστοιχες θεατρικές παραστάσεις. Οι εκδόσεις που υποβλήθηκαν στερούνται επιμελημένης παρουσίασης του αρχαίου κειμένου, με αξιόλογες μεταφραστικές αρετές και ποιοτικό ερμηνευτικό σχολιασμό, που θα βοηθούσε να γίνει επαρκώς κατανοητό το ιστορικό και πολιτισμικό του πλαίσιο, καθώς και η λογοτεχνική τους αξία.

Η Επιτροπή κρίνοντας ότι κανένα από τα υποβληθέντα βιβλία δεν πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις, αποφάσισε ότι δεν θα πρέπει να απονεμηθεί βραβείο σε αυτή την κατηγορία για το έτος 2017.

Θεωρεί επίσης ότι επιβάλλεται μια επιστημονικά ορθή αντιμετώπιση των προβλημάτων στα οποία οφείλεται η παρούσα κατάσταση, ενώ παράλληλα προτείνει το βραβείο να συμπεριλάβει, για εύλογους λόγους, και τα έργα της Λατινικής Γραμματείας, ώστε να καλύπτεται το σύνολο της κλασικής Αρχαιότητας.

Ακολουθεί αιτιολογημένη γνώμη μελών της Επιτροπής για τη στάθμη της βιβλιοπαραγωγής.

Παύλος Καλλιγιάς, Αντιπρόεδρος Επιτροπής

Για την κατηγορία απόδοσης έργου της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στα Νέα Ελληνικά για το έτος 2017, υποβλήθηκαν βιβλία τα οποία περιείχαν μεταφράσεις κυρίως έργων αρχαίου δράματος με εμφανή επιδίωξη την ενδεχόμενη χρήση τους σε αντίστοιχες θεατρικές παραστάσεις. Γενικότερα, απουσίαζαν εκδόσεις με επιμελημένη παρουσίαση του αντίστοιχου αρχαίου κειμένου, αλλά και με τον απαιτούμενο ιστορικο-φιλολογικό και ερμηνευτικό σχολιασμό, ο οποίος θα καθιστούσε το εκάστοτε έργο προσιτό στον σύγχρονο αναγνώστη, παρέχοντάς του τις απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να του γίνει κατανοητό μέσα στα ιστορικά και γραμματολογικά του συμφραζόμενα. Δεδομένου ότι κανένα από τα υποβληθέντα βιβλία δεν θεωρήθηκε ότι ανταποκρίνεται επαρκώς στην απαίτηση για φιλολογικά έγκυρη πρόσληψη και απόδοση του αρχαίου κειμένου, για την παροχή κατατοπιστικού συνοδευτικού υλικού που να το εντάσσει στο ιστορικό του πλαίσιο, ή ερμηνευτικού σχολιασμού ο οποίος να πληροφορεί τον αναγνώστη όσον αφορά τις ιστορικές, τις μυθολογικές και τις τυχόν διακειμενικές αναφορές τις οποίες εμπεριέχει, και παρά τις όποιες καθαρά μεταφραστικές ή γενικότερα λογοτεχνικές αρετές τους, η Επιτροπή έκρινε (βάσει του άρθρου 40, παρ. 7 του σχετικού νόμου) ότι δεν θα πρέπει να απονεμηθεί βραβείο σε αυτή την κατηγορία για το έτος 2017.

Άννα Καρακατσούλη, Μέλος Επιτροπής

Έχοντας μελετήσει τα έργα λογοτεχνικής μετάφρασης που υποβλήθηκαν προς κρίση θεωρώ πως το 2017 εκδόθηκαν πολύ ενδιαφέροντα έργα. Μεταφράστηκαν σύγχρονοι συγγραφείς που δεν ήταν γνωστοί στο ελληνικό κοινό όπως και κλασικά έργα που δεν είχαν κυκλοφορήσει μέχρι σήμερα. Η παραγωγή του 2017, αν και μικρότερη κατά εκατόν πενήντα τίτλους περίπου από εκείνη του 2016 σύμφωνα με τις καταγραφές της Εθνικής Βιβλιοθήκης (868 έναντι 1021), παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία, γεωγραφική διασπορά, καλό μεταφραστικό επίπεδο και πολλές προσεγμένες εκδόσεις όσον αφορά τις μεταφράσεις προς τα ελληνικά.

Στο αντίστροφο δυστυχώς δεν παρατηρείται κάτι ανάλογο. Τα ελληνικά λογοτεχνικά έργα που κυκλοφόρησαν σε ξένες γλώσσες δεν αντιπροσωπεύουν τη σύγχρονη ελληνική παραγωγή, συχνά αφορούν έργα ήσσονος λογοτεχνικής αξίας ή ανήκουν σε παλαιότερους καθιερωμένους συγγραφείς που έχουν επανειλημμένως μεταφραστεί (π.χ. Σεφέρης, Ρίτσος, Καβάφης). Θα προτείναμε να διερευνηθούν τρόποι προκειμένου να υποστηριχθούν δραστήρια και αποτελεσματικά μεταφράσεις αξιόλογων τίτλων της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας, π.χ. με ενίσχυση των μεταφραστικών και εκδοτικών εγχειρημάτων καθώς και με την συστηματική προώθηση των μεταφράσεων αυτών σε διεθνείς εκθέσεις βιβλίου και στις βιβλιαγορές του εξωτερικού, ώστε να αποκτήσει το ελληνικό βιβλίο την εξωστρέφεια που επιβάλλεται.

Στην κατηγορία της μετάφρασης έργου της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στα Νέα Ελληνικά επίσης η παραγωγή ήταν περιορισμένη και χωρίς ιδιαίτερες αξιώσεις. Και εδώ θα προτείναμε την εύλογη και επιστημονικά ορθή διεύρυνση του βραβείου ούτως ώστε να περιλάβει και τα έργα της Λατινικής Γραμματείας καλύπτοντας έτσι το σύνολο της κλασικής Αρχαιότητας.

Μόσχος Μορφακίδης-Φυλακτός, Μέλος Επιτροπής

Η παραγωγή μεταφράσεων έργων ξένης λογοτεχνίας στην ελληνική γλώσσα ήταν περιορισμένη σε σχέση με το έτος 2016, αν και τα έργα που επελέγησαν από τους εκδοτικούς οίκους παρουσιάζουν προσεγμένες εκδόσεις, μεγάλη ποικιλία, γεωγραφική διασπορά και ποιότητα, και, συνεπώς, αναμένεται ότι θα συμβάλλουν ώστε το ελληνικό κοινό να προσεγγίσει κάπως καλύτερα τις σύγχρονες, αλλά και τις παλαιότερες λογοτεχνικές τάσεις και ρεύματα. Μαζί με την αναμενόμενη παρουσία γνωστών μεγάλων εκδοτικών οίκων, είχαμε και τη συμβολή μικρότερων οίκων με αξιόλογη παραγωγή. Δόθηκε και πάλι έμφαση σε αριστουργήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, χωρίς να απουσιάζουν έργα νέων συγγραφέων προερχόμενων από χώρες όπου ομιλούνται οι λεγόμενες «μικρές γλώσσες», καθιστώντας έτσι δυνατή τη γνωριμία των λογοτεχνικών επιτευγμάτων και τον πολιτισμό των χωρών αυτών. Άξιο αναφοράς παραμένει το γεγονός ότι η ποιότητα των μεταφράσεων κινήθηκε σε αρκετά υψηλά επίπεδα δίνοντας μια γενική εικόνα αρκετά ικανοποιητική.

Διονύσης Μαρίνος, μέλος Επιτροπής

Συνεχίζοντας την τάση της εξωστρέφειας, παρά τις δύσκολες οικονομικές συνθήκες, οι έλληνες εκδότες, κατά την εξεταζόμενη περίοδο (εκδόσεις του 2017) παρουσίασαν στο αναγνωστικό κοινό μια σειρά από εξαιρετικές επιλογές.

Τα μεταφρασμένα έργα που ήρθαν στα χέρια μας, κι ως επιτροπή τα αξιολογήσαμε με τον δέοντα σεβασμό, στο σύνολό του ήταν υψηλής ποιότητας. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, δε, είναι αξιοπρόσεκτα.

Συγγραφείς που ως τώρα δεν είχαν μεταφραστεί στα ελληνικά μπήκαν στους καταλόγους πολλών εκδοτικών οίκων δίνοντας την ευκαιρία μιας πρώτης γνωριμίας μαζί τους. Συνάμα, υπήρξε μια ευρεία γκάμα επιλογών ως προς τη χώρα προέλευσης, το ύφος γραφής και τη θεματολογία. Κάτι που πρέπει να σημειωθεί είναι και το επίπεδο των μεταφράσεων, όπως και οι επιμελημένες εκδόσεις.

Φευ, δεν παρατηρείται η ίδια εξωστρέφεια στα βιβλία Ελλήνων συγγραφέων προς το εξωτερικό. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, συνεχίστηκε και το 2017 η προφανής (πλέον) μετάφραση γνωστών ποιητών και συγγραφέων του παρελθόντος. Είναι φανερό πως

χρειάζεται να υπάρχει μια κεντρική απόφαση έτσι ώστε να προωθηθεί η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία. Η ενεργός παρουσία της χώρας μας σε Διεθνείς Εκθέσεις Βιβλίου, η οικονομική ενίσχυση των μεταφραστικών προσπαθειών, ακόμη και οι διακρατικές συμφωνίες, είναι μερικά από τα βήματα που πρέπει να γίνουν. Μπορεί η γλώσσα να είναι τροχοπέδη, όμως, οφείλουμε να ξεφύγουμε από τα στενά ελληνικά πλαίσια.

Ισχνή ήταν και η μετάφραση έργων από την Αρχαία Ελληνική Γραμματεία στα Νέα Ελληνικά, ενώ ελάχιστα ήταν και τα δείγματα από την Λατινική Γραμματεία.

Ομοίως, χρειάζεται να υπάρξει μια κεντρική απόφαση ενίσχυσης αυτών των μεταφράσεων, καθώς αποτελούν έναν κρυμμένο πλούτο, τον οποίο δεν μπορούν να προσεγγίσουν με άλλο τρόπο οι σύγχρονοι αναγνώστες (ιδιαίτέρως όσοι είναι νέοι σε ηλικία).

Ιωάννης Καλλιφατίδης, μέλος Επιτροπής

Από την εξέταση των τίτλων που ανέλαβε να εξετάσει η Επιτροπή Βραβείων Λογοτεχνικής Μετάφρασης αναδείχθηκε αφενός μια τολμηρή διάθεση εκ μέρους των καθιερωμένων εκδοτών να προσεγγίσουν και έργα νεότερων συγγραφέων και αφετέρου η ελπιδοφόρα παρουσία νέων και μικρότερων οίκων στο ελληνικό εκδοτικό τοπίο.

Σε ό,τι αφορά το επίπεδο μετάφρασης ξενόγλωσσου έργου προς την ελληνική γλώσσα, κρίνεται λίαν ικανοποιητικό. Ωστόσο, κατά τη γνώμη μου, παρατηρήθηκε για άλλη μία φορά η ανάγκη επανίδρυσης ενός φορέα κατάρτισης και καθοδήγησης νέων επαγγελματιών της μετάφρασης, με σκοπό την ανάδειξη μιας νέας γενιάς μεταφραστών ικανών να αντεπεξέλθουν στις ανάγκες της βιβλιαγοράς, η οποία, αν και σημειώνει ελαφρώς πτωτική τάση εν συγκρίσει με τις κυκλοφορίες της προηγούμενης χρονιάς, δεν παύει να καταλαμβάνει υψηλό ποσοστό της φετινής βιβλιοπαραγωγής.

Σε ό,τι αφορά τη μετάφραση ελληνόφωνου έργου προς ξένη γλώσσα, η παραγωγή είναι μάλλον φτωχική και περιορίζεται –με λιγοστές εξαιρέσεις– στην έκδοση έργων της κλασικής ελληνικής λογοτεχνίας (Βιζυηνός, Σεφέρης κ.ά.). Ως εκ τούτου, κρίνεται αναγκαία από τους αρμόδιους εθνικούς φορείς, σε συνεννόηση και συνεργασία με τους Έλληνες και ξένους εκδότες, η προώθηση της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας προς το εξωτερικό, ενδεχομένως και με τη στήριξη από πολιτιστικά ιδρύματα.

Ιδιαίτερα περιορισμένοι ήταν οι υποψήφιοι τίτλοι για το βραβείο έργου της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας προς τα Νέα Ελληνικά. Κρίνουμε σκόπιμη τη διεύρυνση του θεσμού, προκειμένου να συμπεριληφθούν και μεταφράσεις έργων της Λατινικής Γραμματείας, καθώς και της Βυζαντινής και Μεσαιωνικής Γραμματείας.

Ιωάννης Τσόλκας, μέλος Επιτροπής

Με βάση τις απαιτήσεις του νομοθέτη (έκθεση, στην οποία εξετάζονται οι τάσεις της λογοτεχνικής παραγωγής, αποτιμάται η στάθμη των λογοτεχνικών έργων της υπό κρίση περιόδου και στην οποία αναφέρεται η αιτιολογημένη γνώμη κάθε Επιτροπής συνολικά και κάθε μέλους της ξεχωριστά) υποβάλλω την αιτιολογημένη έκθεσή μου: Για την κατηγορία έργου ξένης γλώσσας σε ελληνική γλώσσα φρονώ πως το έτος 2017 ήταν καλό μεταφραστικά, με έκδοση σημαντικών έργων (λιγότερων σε σχέση με το έτος 2016), ενώ το επίπεδο των μεταφράσεων ήταν αρκετά ικανοποιητικό. Οι εκδότες παρακολούθησαν την παγκόσμια λογοτεχνική παραγωγή και προσπάθησαν

να κρατήσουν το ελληνικό αναγνωστικό κοινό σε επαφή με τις σύγχρονες λογοτεχνικές τάσεις. Όπως και στις εκδόσεις του 2016 έτσι και σε αυτές του 2017 συνεχίστηκε το θετικό γεγονός της τόλμης των εκδοτών να φέρουν στη χώρα μας νέους συγγραφείς και λιγότερο γνωστούς πολιτισμούς με αποτέλεσμα την αύξηση των μεταφράσεων από τις λεγόμενες “μικρές” γλώσσες προς την ελληνική.

Σχετικά με την κατηγορία μετάφρασης έργου ελληνικής γλώσσας σε ξένη γλώσσα κρίνεται πως υπήρξε ισχνότερη, σε σχέση με το έτος 2016, η παρουσία της ελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό. Οι μεταφραστικές προσπάθειες ήταν «κοινότοπες», δηλαδή, σημαντικών έργων καταξιωμένων ελλήνων συγγραφέων ήδη μεταφρασμένων, ή έργων «ήσσοнос» λογοτεχνικής σπουδαιότητας. Για να υπάρξει δυναμική εκδοτική άνοδος, αριθμητική και ποιοτική, μεταφρασμένων έργων Ελλήνων πεζογράφων και ποιητών, σύγχρονων πρωτοεμφανιζόμενων αλλά και παλαιότερων, σε ποικίλες ξένες γλώσσες, χρειάζεται συντονισμένη προσπάθεια υποστήριξης, με συστηματικό τρόπο, των μεταφραστικών και εκδοτικών προσπαθειών με την επικουρία της απαιτούμενης προώθησης και προβολής στις αγορές του εξωτερικού.

Για την κατηγορία απόδοσης έργου της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στη Νέα Ελληνική τα υποβληθέντα για κρίση βιβλία ήταν λιγότερα σε σχέση με το έτος 2016, αλλά και ποιοτικά κατώτερα των προσδοκίων. Η επιτροπή έχει ήδη συζητήσει και συμφωνήσει ότι είναι αναγκαία η συμπερίληψη έργων της Λατινικής, Βυζαντινής και Μεσαιωνικής Γραμματείας.

Γιώργος Τσακνιάς, μέλος Επιτροπής

Όσον αφορά τις μεταφράσεις ξένων λογοτεχνικών έργων στα ελληνικά, η βιβλιοπαραγωγή του 2017 ήταν αρκετά καλή. Εκδόθηκαν σε νέες μεταφράσεις ήδη γνωστά στο ελληνικό κοινό βιβλία αλλά και σημαντικά έργα που δεν είχαν έως τώρα μεταφραστεί στα ελληνικά, καθώς και έργα της τρέχουσας εκδοτικής παραγωγής διεθνώς, και νέων και καταξιωμένων δημιουργών, ενώ εξακολούθησε να ενισχύεται η εκδοτική τάση των τελευταίων ετών για επιλογή έργων από ποικίλες γλώσσες και η μετάφρασή τους από το πρωτότυπο και όχι από ενδιάμεση γλώσσα. Το επίπεδο των μεταφράσεων είναι γενικά καλά, καθώς και των ίδιων των εκδόσεων, οι οποίες συχνά είναι προσεγμένες, επιμελημένες και με αξιόλογα συνοδευτικά κείμενα (εισαγωγές, προλόγους, επίμετρα, χρονολόγια κ.ο.κ.).

Στο πεδίο της μετάφρασης έργων της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας δεν υπήρξε αξιοσημείωτη παραγωγή. Όσον αφορά τον θεσμό των βραβείων μετάφρασης, καλό είναι να διευρυνθεί το αντικείμενο στη συγκεκριμένη κατηγορία προκειμένου να μην περιλαμβάνει μόνο τις μεταφράσεις έργων της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας αλλά και έργων της Λατινικής, της Μεσαιωνικής Ελληνικής κ.ά.

Στις μεταφράσεις έργων από τα ελληνικά προς ξένες γλώσσες, επίσης η παραγωγή δεν ήταν σημαντική και επελέγησαν κυρίως ποιητικά έργα δημιουργών που έχουν ήδη μεταφραστεί αρκετά. Η «αντίστροφη μετάφραση» είναι κατεξοχήν το πεδίο στο οποίο μπορούν να γίνουν πολιτικές παρεμβάσεις, με την υποβοήθηση τόσο της εξαγωγής της ελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής (παρουσία σε διεθνείς εκθέσεις, έρευνες αγοράς) όσο και της τεχνικής κατάρτισης μεταφραστών από τα ελληνικά (διοργάνωση μαθημάτων ή σεμιναρίων, φιλοξενία μεταφραστών, έκδοση ή δημιουργία ψηφιακών λεξικών, θησαυρών και άλλων βοηθημάτων κ.λπ.).

